

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922

В.І. Барко,
доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0003-4962-0975,
В.П. Остапович,
кандидат юридичних наук,
завідувач лабораторії ДНДІ МВС України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0002-9186-0801,
В.В. Барко,
кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ,
ORCID ID 0000-0002-3836-2627

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ ПРОФЕСІОГРАМИ ОПЕРУПОВНОВАЖЕНОГО КАРНОГО РОЗШУКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемі розробки теоретичних засад і методичного інструментарію проведення професіографічних досліджень у Національній поліції України. Викладено теоретичні основи і структуру процесу професіографічного дослідження, розкрито можливості використання методів і засобів професіографії для розробки сучасної професіограми оперуповноваженого карного розшуку (кримінальної поліції). У статті показано, що професіографічне вивчення різних видів професійної поліцейської діяльності є необхідною умовою вирішення проблем, пов'язаних з ефективністю використання кадрового потенціалу, оптимізацією відбору найбільш придатних кандидатів, підготовки і перепідготовки кадрів, раціоналізацією праці, зниженням травматизму.

Ключові слова: Національна поліція, оперуповноважений карного розшуку, професіографічні дослідження, професіограма, психограма, психологічний відбір.

Статья посвящена проблеме разработки теоретических основ и методического инструментария проведения профессиографических исследований в Национальной полиции Украины. Представлены теоретические основы и внутренняя структура процесса профессиографического исследования, раскрыты возможности использования некоторых методов и средств профессиографического исследования для разработки профессиограммы оперуполномоченного уголовного розыска. В статье показано, что профессиографическое изучение различных видов профессиональной полицейской деятельности является необходимым условием решения проблем, связанных с эффективностью использования кадрового потенциала, оптимизацией отбора наиболее пригодных кандидатов, подготовки и переподготовки кадров, рационализацией труда, снижением травматизма.

Ключевые слова: Национальная полиция, оперуполномоченный уголовного розыска, профессиографические исследования, профессиограмма, психограмма, психологический отбор.

Національна поліція України перебуває на шляху подальшого вдосконалення діяльності та реформування. Від сучасної поліції очікується суттєве покращення й підвищення ефективності діяльності, яке ґрунтується на підборі персоналу з високим рівнем професійної придатності до виконання обов'язків, подальшому підвищенні готовності поліцейських до діяльності, досягнення вагомих результатів у справі боротьби зі злочинністю, охороні публічної безпеки і порядку, захисті конституційних

прав і свобод громадян. Особливого значення набуває вирішення завдання професіографічного вивчення основних видів діяльності в Національній поліції України, що є передумовою ефективного використання кадрового потенціалу, оптимізації процесів відбору до лав поліції найбільш придатних кандидатів, підготовки та перепідготовки кадрів, раціоналізації режимів і умов праці, зниженням травматизму. На сьогодні в нашій державі практично відсутні професіографічні матеріали, які стосуються діяльності працівників структурних підрозділів поліції. Тому метою статті є розкриття теоретичних і прикладних засад розробки професіограми службової діяльності оперуповноваженого карного розшуку Національної поліції України як масової поліцейської професії, на яку покладені важливі правоохоронні завдання, опис основних компонентів професіограми.

Професіографічне вивчення діяльності в Національній поліції України здійснюється з метою визначення вимог, які професія висуває до індивідуальних психологічних, психофізіологічних і особистісних властивостей працівників, визначення сукупності професійно важливих якостей, необхідних для оволодіння професією, створення на їх ґрунті еталонної моделі професіонала-поліцейського. Професіографічними дослідженнями в нашій країні і за кордоном займалися юристи, психологи і соціологи – Д.О. Александров, О.М. Бандурка, В.І. Барко, О.В. Землянська, Ю.Б. Ірхін, О.І. Кудерміна, Т.М. Малкова, О.В. Шаповалов, С.І. Яковенко, В.Є. Петров, А. Сошников, М. Дюнетт, Дж. Фланеган та інші [1–13]. Результатом професіографічного вивчення діяльності є професіограма – документ, у якому надано систему вимог, які висуваються до людини певною професією. Професіограму також називають інформаційною моделлю професії.

Завдяки дослідженням вітчизняних науковців розроблено професіограми масових міліцейських професій, методики професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в МВС України [1–6]. Професіографічна характеристика професії, зазвичай, містить інформацію щодо загальної соціально-психологічної характеристики професії; санітарно-гігієнічних умов та безпеки праці; вимог професії до працівника, психограми професії; вимог до загальноосвітньої та спеціальної підготовки; протипоказань до виконання професійних обов'язків тощо.

За Національним класифікатором України “Класифікатор професій” ДК 003:2010 (затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327) посада *оперуповноваженого* віднесена до розділу 3 “Фахівці”, код підкласу – 3451 (інспектори правоохоронних органів та фахівці з дізнання); посада *старшого оперуповноваженого* віднесена до розділу 2 “Професіонали”, код підкласу – 2423 (професіонали в галузі правоохоронної діяльності). Проте посади *оперуповноваженого кримінальної поліції (карного розшуку)* і *старшого оперуповноваженого кримінальної поліції (карного розшуку)* нормативно не визначені. Оскільки Мінекономрозвитку наказом від 10.08.2016 № 1328 затвердило Зміну № 5 до класифікатора професій, згідно з якою назви професійних робіт працівників органів внутрішніх справ змінено на назви професійних робіт підрозділів Національної поліції, то професійна назва роботи має звучати як “Оперуповноважений карного розшуку кримінальної поліції”.

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є основою службової діяльності підрозділів кримінальної поліції; відповідно, функціональні обов'язки оперуповноваженого карного розшуку полягають в реалізації ОРД, яка здійснюється гласно і негласно шляхом проведення оперативно-розшукових заходів з метою захисту життя, здоров'я прав і свобод особистості, власності, безпеки суспільства і держави від злочинних посягань. Окрім використання спеціальних юридичних, кримінологічних та криміналістичних знань, вона передбачає обов'язкове врахування сучасних досягнень науки.

Для вирішення вказаних задач оперуповноважені підрозділів кримінальної поліції застосовують у передбаченому законом порядку такі *методи*, як опитування громадян, спостереження, контрольні закупки, дослідження предметів і документів, ідентифікацію особистості, обстеження приміщень, будівель, ділянок місцевості і транспортних засобів, прослуховування телефонних переговорів, зняття інформації з технічних каналів зв'язку тощо. Оперуповноважений керується в роботі: Конституцією України, Кримінально-процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінально-виконавчим кодексом України,

законами України “Про Національну поліцію”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, відповідною Інструкцією про організацію оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України, затвердженою наказом МВС, Положенням про Департамент карного розшуку Національної поліції України, затвердженим наказом НП від 14.11.2015 № 90, іншими актами законодавства та посадовими інструкціями.

Узагальнення змісту, характеру, методів діяльності оперуповноважених карного розшуку дозволяє визначити *основні її характеристики*, які вирізняють її серед інших видів професійної діяльності. До них належать: активна протидія злочинного світу та “навколозлочинної” інфраструктури; негласність значної частини оперативно-розшукових заходів; здебільшого примусовий характер більшості видів спілкування в ОРД; необхідність конспірації поведінки, стилів поведінки, соціальних ролей та психоемоційних станів суб’єктів ОРД; спрямованість на забезпечення законності і дотримання прав людини; необхідність швидко приймати рішення і висока відповідальність за них; владні повноваження; емоційна насиченість і напруженість, психофізичні навантаження; наявність організаційних і екстремальних чинників; особливий характер об’єктів професійної діяльності; невизначеність ситуацій службової діяльності; важливість лідерства і командної роботи підрозділів.

Оперативно-розшукову професійну діяльність супроводжує низка *негативних чинників*. Так, оперуповноважений карного розшуку у процесі службової діяльності: відчуває значні фізичні й психічні навантаження, зумовлені дефіцитом часу або інформації для прийняття рішення, складністю проблемних ситуацій; переживає фізіологічний дискомфорт; не має чітко регламентованого режиму праці і відпочинку; тривалість робочого часу може значно перевищувати встановлені нормативи, нерідко поліцейські працюють без вихідних днів, непоодинокими є випадки нічної роботи; діє у високому і дуже високому темпі; долає численні перешкоди; часто потрапляє в стресові і конфліктні ситуації; діє з ризиком для життя і здоров’я, високою ймовірністю отримання травм і ушкоджень. У позаслужбовий час життєдіяльність поліцейського ускладнюється *додатковими негативними чинниками*, як: недостатність вільного часу; недостатність повноцінного відпочинку; неможливість мати додатковий заробіток; складність встановлення з людьми довірливих, товариських стосунків тощо.

Для діяльності оперуповноваженого характерні такі *професійні ризики*: загибелі, отримання травми або поранення при виконанні службового обов’язку; психологічного стресу, проблем зі здоров’ям (застуда, тепловий удар, зневоднення, ревматизм і т.д.); контакту з представниками груп ризику (носіями інфекційних захворювань, СНІДу, хворими на педикульоз тощо); захворювання при укусі хворої тварини, зараження інфекційними хворобами, які переносяться тваринами; при огляді, обшуку, спостереженні за покинутими будинками та приміщеннями; захворювання опорно-рухового апарату внаслідок тривалого перебування в транспортних засобах, тривалих піших дій.

До основних факторів, які викликають втому, належать: а) тривале перебування в стані емоційного і фізичного напруження; б) монотонія під час спостереження за об’єктом оперативної уваги; в) складна комунікація з об’єктами службової діяльності; г) надмірна робота з документацією; д) робота в нічний час.

Професія оперуповноваженого висуває підвищені вимоги до *сенсорно-перцептивної* сфери поліцейського. Він повинен мати високу чутливість зорового (добрий зір і окомір), слухового (добрий слух і здатність локалізувати звуки у просторі), дотикового і нюхового аналізаторів; розвинений вестибулярний апарат, добре орієнтуватись у просторі і часі. Також оперуповноваженому необхідно володіти розвинутими *пізнавальними процесами*. Фахівцеві необхідно мати якості *уваги*, такі, як висока стійкість, концентрація, переключення, розподіл і обсяг; здатність помічати малопомітні зміни в об’єкті. Він повинен мати хорошу оперативну і довготривалу *пам’ять*; високі показники зорової, слухової, рухової словесно-логічної і образної пам’яті. Повинен мати добру пам’ять на зовнішність та поведінку людини; спроможність чітко відтворювати інформацію в необхідний момент; спроможність легко запам’ятати словесно-логічний матеріал (терміни, цифри, літери, прізвища); пам’ять на колір,

форму, величину, рух та розташування об'єктів; спроможність точно й чітко передавати те, що бачив і чув.

Високі вимоги також висуваються до якостей *мислення*: оперуповноваженому потрібно мати високу швидкість, гнучкість й оригінальність мислення. Йому необхідні уміння вибирати з великого обсягу інформації ту, що є необхідною для вирішення поставлених завдань; здатність приймати вірне рішення при гострому браку необхідної інформації та при відсутності часу на її обмірковування; здатність розглядати проблему з декількох різних позицій; здатність відчувати наявність проблем у вирішених справах; здатність усвідомити сутність події цілком за наявністю суттєвих ознак тощо. Професійна діяльність оперуповноваженого пред'являє високі вимоги до рівня *психомоторних властивостей* працівника. Оперуповноваженому потрібно мати достатньо високу швидкість простої реакції і реакції на рухомий об'єкт; високу точність і координованість рухів. Оперуповноважений має володіти добре розвинутими *мовленнєвими функціями*: значним словниковим запасом (із вмінням користуватись специфічною термінологією), чіткою вимовою.

Професія оперуповноваженого висуває певні вимоги до *загальних і спеціальних* професійних здібностей працівників. Так, щодо *загальних здібностей*, дослідження усереднених показників рівня розвитку загальних здібностей за тестами Р. Амтхауера і Р. Кеттелла (обстежено 140 осіб) показали, що оперуповноваженим властивий середній і вищий за середній рівень *вербального* інтелекту (IQ=98–106), середній рівень *невербального* (числового) інтелекту (IQ=98), високий рівень розвитку *невербального* (просторового) інтелекту (IQ=120–125). Вивчення креативності (творчого потенціалу) поліцейських показало, що оперуповноваженим властивий середній і вищий за середній рівень швидкості дивергентного мислення (M=4,04 балів), а також оригінальності мислення (M=8,34). Отже, фахівцям потрібно мати високий або середній рівень вербального (словесного) та невербального (практичного) інтелекту, високий або середній рівень креативності; сформовані розумові операції аналізу і синтезу, індукції і дедукції, абстрагування і узагальнення, здатність до генерування нових ідей, дивергентного мислення, уміння виділяти головне, класифікувати. Оперуповноважений повинен мати здатність бачити декілька можливих шляхів вирішення завдань, вибирати з них найбільш ефективні, знаходити нові і незвичайні рішення. *Спеціальні здібності* пов'язані із здатністю оперуповноваженого оволодіти уміннями застосування табельної вогнепальної зброї, спецзасобів, поліцейських засобів примусу.

Професійна діяльність оперуповноваженого потребує від поліцейського також розвинутих *комунікативних здібностей*. Обстеження за допомогою використання тесту Лірі показало, що в усередненому профілі оперуповноваженого домінують октанти № 1 (домінування) – 6,50 балів, № 7 (товариськість, компромісність) – 6,06 балів, № 2 (незалежність, самостійність) – 5,40 балів, № 8 (відповідальність) – 5,0 балів. Натомість низькі показники зафіксовано за октантами № 4 (ригідність, підозрілість) – 1,92), № 5 (покірність) – 2,59. Отже, оперуповноважений повинен бути здатним переконувати, впливати на співрозмовника, давати об'єктивну оцінку діям та вчинкам інших, оптимально поєднувати ділові та особистісні контакти, привертати увагу і зацікавлювати людей, викликати в них почуття довіри; швидко встановлювати контакти із новими людьми; знаходити необхідний тон розмови, вигідну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних властивостей співрозмовника. Також важливими є здатність співвідносити власні дії з діями інших осіб та можливими наслідками, відстоювати власну точку зору. Важливими для службової діяльності оперуповноваженого є також *організаційні здібності* – здатність працювати в колективі, виконувати різні рольові функції, планувати власні дії, прогнозувати результат діяльності, регулювати і контролювати власну діяльність.

Індивідуально-психологічні особливості. Професіонал – оперуповноважений карного розшуку – повинен мати *сильний тип нервової системи*, що пов'язано з необхідністю витримувати значне емоційне навантаження, долати почуття страху, невпевненості, невизначеності; високу психофізіологічну витривалість і працездатність; високу лабільність нервових процесів. Для оперуповноважених характерні декілька типів профілів за результатами виконання теппінг-тесту. Приблизно половина (47,2 %) обстежених демонструють середньо-сильний тип вищої нервової

діяльності (ВНД). Незначна частка (6,4 %) мають сильний тип ВНД. Більше третини обстежених працівників (37,6 %) демонструють профіль, характерний для середньо-слабкої нервової системи і лише 8,8 % респондентів мають слабку нервову систему. Переважна більшість поліцейських мають високі (65,6 %) і середні (22,4 %) показники лабільності нервових процесів, лише 12 % працівників мають низьку лабільність.

Оперуповноваженому властиві такі риси *темпераменту*, як висока предметна і соціальна активність (темп), предметна і соціальна ергічність, предметна і соціальна пластичність, низький і середній рівень предметної і соціальної емоційності. В усередненому особистісному профілі оперуповноважених за тестом Русалова зафіксовано високі показники предметного і соціального темпу (10,07 і 8,9 балів відповідно); предметної і соціальної ергічності (7,86 і 9,89 відповідно), високі показники предметної пластичності (9,29) і помірні – соціальної пластичності (5,61) що свідчить про високу працездатність особистості, прагнення до напруженої фізичної і розумової праці, високу швидкість виконання операцій моторно-рухової і мовленнєвої діяльності, легкість переключення з одного виду діяльності на інший. Показники предметної і соціальної емоційності оперуповноважених є низькими (2,37 і 2,07 відповідно), що свідчить про незначне емоційне реагування при невдачах, упевненість в собі, адекватну самооцінку. Високі показники ергічності, пластичності, активності в профілі (8 і більше балів) продемонстрували 32 % респондентів; середні (5–7 балів – 48 %); знижені (менше 5 балів) – 20 % опитаних.

Аналіз усередненого *мотиваційного профілю* особистості оперуповноваженого дозволяє зробити висновок про те, що працівники характеризуються прагненням а) до цікавої та суспільно корисної праці (M = 40,11); б) до високої заробітної плати та матеріальної винагороди, бажання мати роботу з гарним набором пільг та надбавок (M = 38,82); в) до завоювання визнання з боку інших людей, у тому, щоб цінували їх заслуги, досягнення та успіхи (M = 33,68); г) ставити для себе сміливі цілі і досягати їх, слідувати цілям та бути самомотивованим (M = 33,52); д) до самостійності, автономності та самовдосконалення себе (M = 32,47); е) до гарних умов праці та комфортного навколишнього середовища (M = 30,57); ж) до чіткого структурування роботи, наявності зворотного зв'язку та інформації, яка дозволяє судити про результати роботи (M = 30,28). Дослідження показали, що оперуповноваженим, в основному, властивий високий (48 % опитаних) рівень самоактуалізації. Середній рівень демонструють 38 % респондентів, низький – 14 %. За опитувальником Джонса-Крендалла середній рівень самоактуалізації оперуповноважених становить 42,73 бали з 60 можливих, що є досить високим показником.

Характерологічні особливості. Аналіз усередненого профілю особистості оперуповноваженого кримінальної поліції дозволяє охарактеризувати працівників як людей із стеничним типом реагування, високою активністю і високим рівнем домагань, яскравими емоційними реакціями, які, водночас, достатньо контрольовані. Фахівцям притаманні лідируючий стиль поведінки, здатність до ризику при вираженій стійкості до стресу. *Інтегративна усереднена оцінка* особистісного профілю дозволяє віднести тип профілю до лінійного, розташованого в межах від 4 до 7 балів. Провідними піками у профілі є шкали №№ 1, 2 і 8, що дозволяє описувати особистість в характеристиках переважання збудливих рис і сили нервових процесів.

Помірне підвищення цих шкал у профілі свідчить про виражену тенденцію до самореалізації і протидії впливу середовища. Особистості поліцейського підрозділу кримінальної поліції властиві стійкі характерологічні особливості: екстраверсія, спонтанність, помірна імпульсивність. Подібні риси властиві особам з сильним типом вищої нервової діяльності, високою лабільністю нервових процесів. В міжособистісних відносинах вони характеризуються як відповідальні, владні, лідируючі, незалежні, їм властиві відкритість і комунікабельність. Проте профіль працівника кримінальної поліції має у своїй конфігурації незначні підвищення по шкалах 4 і 6, що свідчить про здатність контролювати прояви імпульсивності.

Аналіз результатів досліджень дозволяють зробити висновок про те, що для поліцейських характерні такі *варіації типів* профілів: а) відмічається підвищення по шкалах 1 і 2. Для таких осіб характерна деяка імпульсивність, стійка тенденція до ризику і пошуку небезпеки, вони сміливі, мужні і агресивні. У взаємовідносинах

вони дратівливі, холеричні, відчувають недостатню соціальну конформність, у них знижений самоконтроль; б) в якості провідних зафіксовано шкали 2 і 8. У характері таких осіб на першому плані стоїть тенденція до лідерства, активність, наполегливість, раціональність. Вони послідовні і цілеспрямовані; в) особистісний профіль характеризується провідними шкалами 2, 4 і 6. Таким поліцейським притаманна врівноваженість стеничних і егоцентричних характеристик, вони виявляють високий рівень домагань і мотивації, соціабельність; г) у профілі провідними є шкали 2 і 4. Для характеру таких осіб властива завищена самооцінка, ігнорування труднощів, значна, але неорганізована активність, егоїстичність, ентузіазм, здатність до тривалих зусиль і зростання ефективності діяльності в присутності інших. Усереднення даних за методом ІТО дозволило визначити особистісні властивості цієї професійної групи. Так, для 70 % профілів характерною ознакою є наявність провідної 1 шкали (в різних комбінаціях з іншими шкалами), у 16 % обстежених провідними є інші шкали, переважно 2, 4, 8. Для 14 % профілів обстежених осіб провідне місце належить нетиповим для цієї групи шкалам 3, 5, 7. Таким чином, оперуповноваженому притаманні такі риси, як самостійність, активність, сміливість, готовність до розумного ризику, домінантність, екстравертованість, помірна агресивність, ініціативність, наполегливість, оптимізм, комунікабельність.

Щодо *акцентуації* характеру і темпераменту, використання тесту Леонгарда-Шмішека показало, що такі акцентуації в оперуповноважених не виражені яскраво. В усередненому профілі поліцейських зафіксовано незначні підвищення за шкалами 5 (гіпертимність) – 15,69; 1 (демонстративність) – 14,14; 2 (застрягання) – 12,46; 10 (циклотимність) – 8,60. Такі акцентуації, як тривожність, збудливість, дистимність, емотивність оперуповноваженим взагалі не властиві.

Щодо *емоційно-вольових* якостей, то для оперуповноважених властиві: здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях, об'єктивно оцінювати свої сили і можливості, долати труднощі, уміння “тримати себе в руках” в конфліктних і стресових ситуаціях, діяти рішуче і сміливо в хвилини небезпеки. Окрім того, для успішного виконання функціональних обов'язків поліцейський повинен бути здатним до рольового перевтілення, винахідливості, приховування від інших своїх намірів; йому властиві урівноваженість та самовладання в конфліктних ситуаціях; емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень.

Таким чином, *головними професійно важливими якостями* оперуповноваженого є (за рангом): а) сильний або середно-сильний тип нервової системи; високий або середній рівень її лабільності; б) високий або середній рівень загальних здібностей (вербального, невербального інтелекту, креативності); в) високий рівень розвитку спеціальних професійних здібностей; г) високий або середній рівень комунікативних здібностей; д) сформованість властивостей темпераменту (активності, ергічності, пластичності); е) високий рівень самоактуалізації і мотивації досягнення; ж) сформованість характерологічних рис (спонтанність, сміливість, екстравертованість, упевненість, оптимізм, наполегливість, самоконтроль, адекватна самооцінка тощо); з) сформованість емоційно-вольових якостей (здатність долати труднощі, брати на себе відповідальність, емоційна стійкість у стресових ситуаціях); и) достатня чутливість аналізаторів (зорового, слухового, дотикового, нюхового); к) достатній рівень розвитку пізнавальних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення); л) високий рівень психомоторних властивостей (простої реакції і реакції на рухомий об'єкт).

Рекомендовані для професійної діяльності якісні і кількісні психологічні і психофізіологічні показники: 1) сильна або середньо-сильна нервова система (опуклий тип або помірно низхідний тип кривої тепінг-тесту упродовж тридцяти секунд; висока і середня лабільність нервової системи (кількість дотиків упродовж тридцяти секунд – більше 160); 2) достатня швидкість простої зорово-моторної реакції (ПЗМР) – не більше 230 мсек; достатня швидкість реакції на рухомий об'єкт (РРО) – (сумарна величина відхилень не перевищує 1500 за 30 проходжень); 3) достатній рівень розподілу і швидкості переключення уваги (при виконанні тесту Грюнбаума час не перевищує 20 сек, кількість помилок не перевищує 2); 4) оптимальний рівень функціональної активності мозку і адаптивних резервів організму (величина омега-потенціалу знаходиться в інтервалі 20–40 мВ); 5) високий або середній рівень

вербального інтелекту, тобто не менше 12 балів (не менше 100 одиниць IQ) за вербальними субтестами тесту Амтхауера; високий або середній рівень невербального інтелекту за тестом Амтхауера, тобто не менше 12 балів (не менше 100 одиниць IQ) і невербальним тестом Кеттелла, тобто не менше 18 балів (не менше 100 одиниць IQ); 6) високий або середній рівень креативності (показник кількості або швидкості творчого мислення за тестом Меде-Піорковського – не менше 4; показник оригінальності – не менше 8); 7) сприятливий профіль сформованості комунікативних здібностей (за тестом Лірі показники октантів № 1; 2; 3; 4; 8 в профілі не перевищують 10 балів; показники октантів 5; 6; 7 не перевищують 8 балів); 8) сприятливий тип темпераменту (за тестом Русалова показники активності, ергічності й пластичності в профілі – не менше 6 балів; емоційності – не більше 9 балів); 9) сприятливий тип мотивації (показники самоактуалізації за тестом Джонса-Крендалла – не менше 40 балів; за тестом Маслоу – на першій або другій позиції за результатами ранжування); 10) сприятливий характерологічний профіль (за тестом ІТО стеничний тип реагування, в профілі показники шкал 1; 2; 4; 8 становлять не менше 5 балів; шкал 3; 5; 6 і 7 – не більше 5 балів).

З огляду на зміни в чинному законодавстві та особливості професійної діяльності оперуповноважених органів Національної поліції України, доцільно внести відповідні зміни до Національного класифікатора ДК 003:2010, включивши до нього професійну назву роботи “Оперуповноважений карного розшуку Національної поліції”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Профессионализм и лидерство. Харьков: ТИТУЛ, 2006. 578 с.
2. Барко В.І., Ірхін Ю.Б., Нещерет Т.В., Шаповалов О.В. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України. Киев: РВЦ КНУВС, ДП “Друкарня МВС”, 2007. 100 с.
3. Кабаченко Т.С. Психология управления: М.: Педагогическое общество России, 2003. 384 с.
4. Климов Е.А. Образ мира в разнотипных профессиях. М.: Наука, 1995. 186 с.
5. Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики. Львів: Медицина, 1984. 216 с.
6. Мучински П. Психология, профессия, карьера: учеб. пособие. 7-е изд. СПб.: Питер, 2004. 539 с.
7. Ньюстром Д.В. Организационное поведение. Поведение человека на рабочем месте. СПб.: Питер, 2000. 384 с.
8. Сошников А., Пеленицын А. Оценка персонала: психологические и психофизиологические методы. М.: Эксмо, 2009. 240 с.
9. *Dunnette M.D., Borran W.C.* Personnel selection and classification systems. Annual Revue Psychology. 1979. Vol. 30, № 1. P. 477–525.
10. *Flanagan J.C.* The critical incident technique. Psychological Bulletin. 1954. Vol. 5, № 1. P. 327–358.
11. *McCormick E.I.* Job and task analysis. Handbook of industrial and organizational psychology. Chicago, 1976. P. 651–696.
12. Класифікатор професій дк 003:2010. База даних. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (дата звернення: 29.05.2018).

REFERENCES

1. *Bandurka, A.M., Bocharova, S.P., Zemlianskyi, Y.V.*, 2006, Professionalism i liderstvo. “Professionalism and Leadership”, Kharkiv: TITUL, 578 p. [in Russian].
2. *Barko, V.I., Irkin, Y.B., Neshcheret, T.V., Shapovalov, O.V.*, 2007, Profesiografichnyy opys osnovnykh vydiv diyalnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrayiny. “Professional Description of the Main Types of the Activities in the Bodies of Internal Affairs of Ukraine”, Kyiv: “State Enterprise “Printing House of the Ministry of Internal Affairs”, 100 p. [in Ukrainian].
3. *Kabachenko, T.S.*, 2003, Psikhologiya menedzhmenta. “Psychology of Management”, Moscow: Pedagogical Society of Russia, 384 p. [in Russian].
4. *Klymov, Y.A.*, 1995, Obraz mira v raznotipnykh professiyakh. “The Image of the World in Different Types of Professions”, M., 186 p. [in Russian].
5. *Kulagin, B.V.*, 1984, Osnovy professional'noy psikhodiagnostiki. “Bases of Professional Psychodiagnostics”, Lviv: Medicine, 1984, 216 p. [in Ukrainian].
6. *Muchinskyi, P.*, 2004, Psikhologiya, professiya, kar'year. “Psychology, Profession, Career”: textbook, 7th ed., St.-Petersburg, 539 p. [in Russian].
7. *Newstrom, D.V.*, 2000, Organizatsionnoye povedeniye. Povedeniye cheloveka na rabochem meste. “Organizational Behavior. Human Behavior in the Workplace”. St. Petersburg: Peter, 384 p. [in Russian].
8. *Soshnikov, A., Pelenitsyn, A.*, 2009, Otsenka personala: psikhologicheskkiye i psikhofiziologicheskkiye metody. “Evaluation of Personnel: Psychological and Psychophysiological Methods”, M.: Eksmo, 240 p. [in Russian].
9. *Dunnette, M.D., Borran, W.C.*, 1979, “Personnel Selection and Classification Systems”, Annual Revue Psychology 1, Vol. 30, 477–525 [in English].

10. *Flanagan, J.C.*, 1954, “The Critical Incident Technique”, *Psychological Bulletin* 1, Vol. 5, 327–358 [in English].

11. *McCormick, E.I.*, 1976, “Job and Task Analysis”: handbook of industrial and organizational psychology, Chicago, 651–696 [in English].

12. Classification of Occupations dk 003:2010. Database. Legislation of Ukraine / The Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (Date of Application: 29.05.2018) [in Ukrainian].

UDC 159.922

V.I. Barko,

Chief Researcher of the Laboratory of the State Research
Institute MIA Ukraine, Doctor of Psychology, Professor, Kyiv, ORCID
ID 0000-0003-4962-0975,

V.P. Ostapovych,

Head of the Research Lab of the State Research Institute
MIA Ukraine, Candidate of Law, Kyiv,
ORCID ID 0000-0002-9186-0801,

V.V. Barko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher of the Research Lab
of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv,
ORCID ID 0000-0002-3836-2627

THEORETICAL AND APPLIED BASES FOR THE DEVELOPMENT OF THE PROFESSIOGRAM OF THE OFFICER OF THE CRIMINAL INVESTIGATION DEPARTMENT OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Paper is devoted to the issue of the development of theoretical bases and methodological tools for conducting professional research in the National Police of Ukraine.

Paper states that according to the National Classifier of Ukraine “Classifier of Occupations” DK 003:2010 (approved by the Order of Derzhspozhyvstandart of Ukraine dated July 28, 2010 No 327), the post of Commissioner is classified in Section 3 “Specialists”, the code of the subclass is 3451 (law enforcement inspectors and specialists from inquiry); the post of senior officer is classified in Section 2 “Professionals”, section code – 2423 (professionals in the field of law enforcement). It is noted that the position of the officer of the Criminal Investigation Department (criminal prosecution) and the senior officer of the criminal police (criminal prosecution) have not been defined by law, however, since the Ministry of Economic Development and Trade approved by the Order No 5 to the Classification of Occupations, according to which the names of professional work of internal affairs officers were transformed into the titles of the professional work of the units of the National Police, then the professional title of the work should sound like “The Authorized Criminal Investigation of the Criminal Police”.

Paper states that operative and search activity (OSA) is the basis of the activity of the units of the criminal police; accordingly, the functional duties of the authorized officer of criminal investigation consist in the implementation of the OSA, which is carried out publicly and secretly through the conduction of operational-search activities to protect life, health rights and freedoms of the individual, property, security of society and the state from criminal encroachments. In addition to using special legal, criminological and forensic knowledge, it provides for the mandatory consideration of modern science achievements.

On the basis of a special experimental study in the paper, it is shown that the main professional qualities of the operative employee are: a) strong or moderately strong type of the nervous system; high or average level of its lability; b) high or average level of general abilities (verbal, nonverbal intelligence, creativity); c) high level of development of special professional abilities; d) high or medium level of communicative skills; e) formation of the properties of temperament (activity, ergicity, plasticity); f) high level of self-actualization and motivation of achievement; g) the formation of characterological rice

(spontaneity, courage, extraversion, confidence, optimism, persistence, self-control, adequate self-esteem, etc.); h) the formation of emotional and volitional qualities (ability to overcome difficulties, take responsibility, emotional stability in stressful situations); i) sufficient sensitivity of analyzers (visual, auditory, touching, olfactory); j) sufficient level of development of cognitive processes (perception, attention, memory, thinking); l) high level of psychomotor properties (simple reaction and reaction to a moving object).

It is concluded that the professional study of professional police activity is a prerequisite for solving problems related to the efficiency of the use of human resources, optimization of selection of the most suitable candidates for the police, training and retraining of personnel, etc.

Keywords: the National Police, officer of the criminal investigation department, profессиogram studies, profессиogram, psyhogram, psychological sselection.

Отримано 30.05.2018